

Març-abril de 1939: consell de guerra a tres republicans torroellencs

Joan Margall i Sastre
Gerard Cruset i Galceran

Volem agrair a la família Viladevall i a la família Farró-Dalmau les informacions facilitades per fer aquest treball, sense les quals no hagués estat complet. També volem agrair a Rafael Bruguera Batalla, l'iniciador d'aquest estudi, el fet de deixar-nos consultar el consell de guerra fet al seu avi. A tots ells moltes gràcies per la seva amabilitat.

La situació política dels anys 1934-1936

La victòria electoral de les forces espanyoles de la dreta, el novembre del 1933 i l'entrada al govern de Lerroux de tres ministres de la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), l'octubre de 1934, va fer reaccionar les esquerres de tot l'Estat. A Catalunya, Lluís Companys, la nit del dia 6 d'octubre, proclama l'Estat català i anima els pobles d'Espanya a "edificar una República Federal lliure i magnífica" recuperant l'esperit de la República proclamada pel president Macià l'any 1931.

La reacció de les forces d'esquerres a tot l'Estat, coneguda com a Revolució d'Octubre de 1934 fou fortament reprimida. El govern de Madrid, en mans de la dreta, proclamà l'estat de guerra i en poques hores se sufocà la revolta. El govern de Catalunya i el president Companys foren empresonats i es suspengué l'Estatut de Núria (aprovat en referèndum el 2 d'agost de 1931). També es suspengueren els ajuntaments dominats per les

esquerres i es clausuraren nombrosos locals sospitosos d'albergar persones d'ideologia progressista.

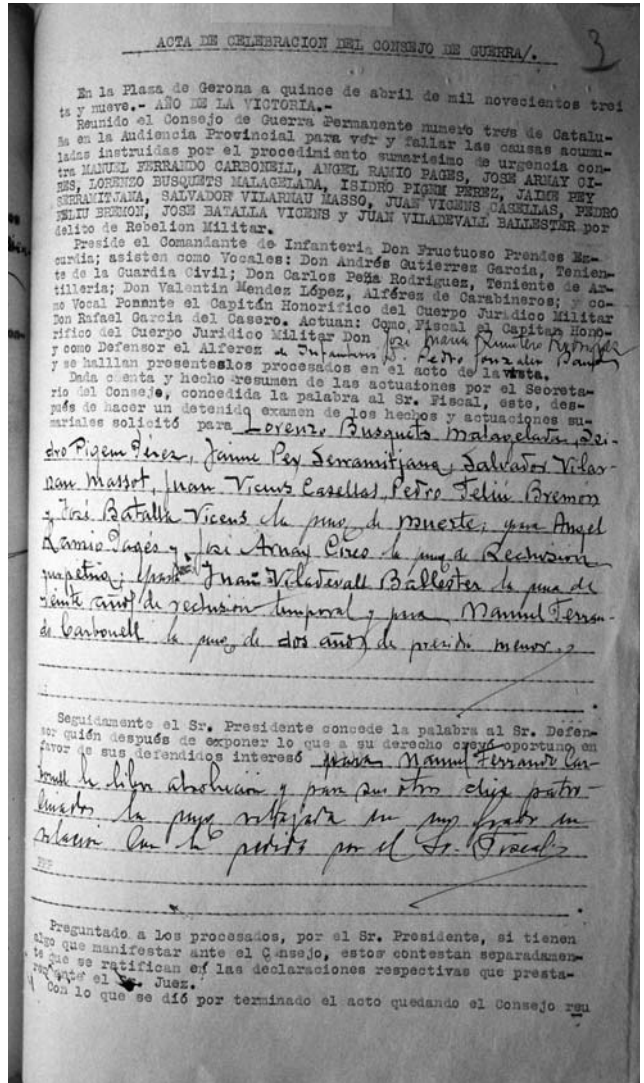
La reacció a Torroella de Montgrí fou semblant a la d'altres pobles de tot el país. El mateix dia 6 d'octubre, l'alcalde Pere Vicens, cap de llista d'Esquerra Republicana de Catalunya, que havia vençut per majoria absoluta les eleccions del gener d'aquell any, repetí les paraules de Companys des del balcó de l'Ajuntament, on va ser hissada la bandera estel·lada (hereva de la bandera revolucionària cubana i símbol de la República catalana).

L'Ajuntament de Torroella va ser destituït per l'autoritat militar el 14 d'octubre de 1934 i es va nomenar una comissió gestora formada per membres de la minoria de la dreta, sota la presidència de Martí Comas Ros. L'alcalde, Pere Vicens (ERC), i els regidors d'esquerres Francesc Mas Sureda, Damas Bruguera Barrera, Felip Masó Capdeferro, Josep Pericay Colomer, Joan Pagès Barceló i Celestí Ferrer Casamort i altres veïns com Josep Costa Cels, Miquel Payet Radressa (juge), Martí Masó Comas, Joaquim Bret Català, Manuel Serra Ferrer, Josep Viladevall Hereu, Joan Viladevall Ballester (fiscal municipal) i Genís Serrat Figueras foren empresonats i acusats de participar en la revolta.

L'empresonament de la gent d'esquerres va anar acompanyada de la clausura de locals, entre ells el cafè Nitu situat a la plaça Quintana i Combis (Fora Portal), l'amo del qual era Joan Vicens Casellas, germà de Pere Vicens Casellas, alcalde detingut.

La situació es normalitzà al principi de 1936, quan les candidatures del Front d'Esquerres tornen a guanyar les eleccions. El dia 18 de febrer cessava la gestora que governava Torroella i el dia 22 del mateix mes tornaven a Torroella els últims empresonats l'any 1934. En els següents mesos les tensions entre les diferents forces a l'Ajuntament foren nombroses i les acusacions de cor-

rupció i malbaratament foren mútues. Tot semblava tornar a la normalitat el dia 2 de juliol de 1936, quan la Lliga es reincorporà a l'Ajuntament. Però l'aixecament militar del dia 18 d'aquell mes ho desballestà tot, donant pas a la Guerra Civil i a partir de 1939 a la llarga i negra nit del franquisme.

Acta de celebració del consell de guerra a Joan Vicens i Joan Viladevall (foto R. Bruguera)

El consell de guerra a Joan Vicens Casellas i Joan Viladevall Ballester

El consell de guerra a Joan Vicens Casellas, propietari del cafè Nitú, i a Joan Viladevall Ballester, fiscal municipal, fou iniciat el mes d'abril de 1939, conjuntament amb nou republicans més de les comarques gironines. Els altres foren Josep Batalla i Vicens, de l'Escala (avi de Rafel Bruguera Batalla, exalcalde de l'Escala i actual senador); Pere Feliu, també de l'Escala, militant de la FAI; Àngel Ramió Pagès, regidor de l'Ajuntament de Viladamunt i membre del Comitè Revolucionari; Josep Arnay Cirés, també regidor de Viladamunt per ERC; Llorenç Busquets Malagelada, que va ser alcalde de Banyoles; Isidre Pigem Pérez, també de Banyoles i militant de la CNT; Jaume Pigem Serramitjana, de Banyoles i militant del PSUC i Salvador Vilarnau Massot i Manuel Ferrando Carbonell, ambdós de Banyoles.

Joan Vicens i Joan Viladevall foren detinguts al final de febrer de l'any 1939. Se'ls acusava de tenir idees "sumamente extremistas". El dia 5 d'abril es redacta l'acte resum on es prenia declaració als encausats i s'elevaven les acusacions al "Consejo de Guerra Permanente núm. 3".

Multa que posava l'alcalde Joan Vicens als veïns d'ideologia conservadora. (Foto R. Bruguera)

El dia 14 d'abril de 1939 els onze encausats nomenen advocat defensor l'alferes d'infanteria Pedro González i l'endemà mateix es celebra el consell de guerra, un mes i mig després de la seva detenció.

Es tracta d'un judici de "causas acumuladas seguidas por el procedimiento sumarísimo de urgencia", tipificades en la legislació de guerra vigent en aquells moments com de rebel·lió militar.

Les acusacions del Tribunal Militar

En el consell de guerra s'acusava Joan Vicens Casellas, de 31 anys i membre del POUM, de realitzar una intensa propaganda a favor de les idees republicanes des del cafè Nitú, situat a Fora Portal, que ell mateix regentava. En aquest cafè, i segons les autoritats militars, "se reunían todos los elementos extremistas de aquellos contornos".

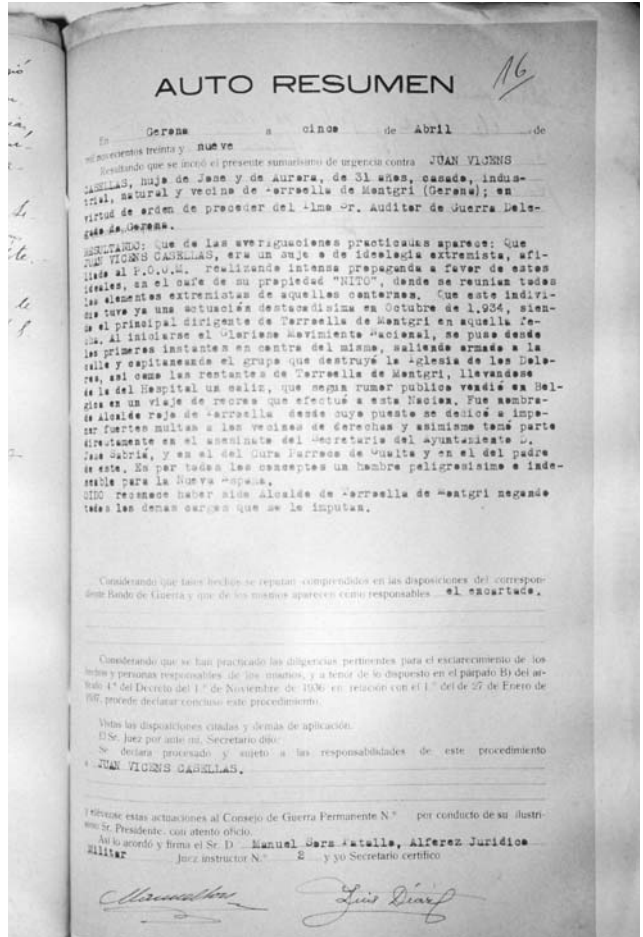
Es deia que Joan Vicens fou el principal dirigent, a Torroella, dels fets d'octubre del 34. Segons el consell de guerra, Vicens va participar en la destrucció de l'església dels Dolors i de la resta d'esglésies de la població. De la de l'Hospital, es deia que se'n va endur un calze que, segons un rumor públic, va vendre a Bèlgica en un "viaje de recreo que efectuó a esa Nación". Fou alcalde de Torroella de Montgrí durant uns mesos de l'any 1936, lloc des del qual va imposar multes de fins a cinc mil pessetes als veïns d'ideologia conservadora, amagades com a contribucions a la causa republicana.

Joan era germà de Pere Vicens, alcalde per ERC durant molts anys. Pere era un home molt estimat a Torroella, d'idees polítiques més moderades que Joan que, segons ens han explicat persones que van viure aquells fets, estava molt influenciat pels anarquistes de la FAI. Segons sembla, els anarquistes

s'instal·laren uns mesos a Torroella de Montgrí establint com a caserna el palau Robert. Aquests foren els autèntics agitadors, influenciant els més joves del poble, entre ells Joan Vicens. Els anarquistes, militants de la FAI, estaven capitanejats per un personatge conegut com El Borni, del qual les fonts orals diuen que era un radical força perillós. Finalment el consell de guerra acusà Joan Vicens d'haver format part directament en dos assassinats, cosa que no es va poder demostrar. La sentència acaba afirmant que "... es por todos los conceptos un hombre peligrosísimo e indeseable para la Nueva España".

Finalment, la justícia franquista el va condemnar a mort i fou afusellat a Girona, el dia 12 de maig de 1939. L'acta de defunció assenyala les causes de la mort com a conseqüència d'un "colapso cardíaco", que era l'eufemisme utilitzat pel règim per explicar la mort de totes les persones afusellades.

A Joan Viladevall Ballester, que en aquells moments tenia 56 anys i treballava de pagès, se l'acusava de tenir "ideologia izquierdista". En el consell de guerra se l'acusava de militar a ERC i d'haver participat en els fets d'octubre de 1934 a Torroella. Aquell dia, Viladevall, que era fiscal municipal, conjuntament amb el jutge, Miquel Payet, l'alcalde i dos mossos d'esquadra es van dirigir a l'armeria situada prop de la plaça de la Vila per tal d'agafar les armes i custodiar-les a l'Ajuntament, abans que exaltats d'altres llocs arribessin a Torroella i les utilitzessin. Sembla ser que haurien fet això perquè la Guàrdia Civil, encarregada de vigilar l'ordre del municipi va ser concentrada a Palafrugell o Palamós. En el consell de guerra se l'acusava d'haver estat alcalde després de les eleccions de febrer de 1936. En realitat no va ser així ja que Joan Viladevall va ser alcalde només durant uns dies després dels fets d'octubre del 34, per evitar que es produís un buit de poder, abans del nomenament de la Comissió Gestora.

Acusacions del consell de guerra a Joan vicens (foto R. Bruguera)

Una de les acusacions més greus que se li feia era la d'haver trobat a casa seva uns mobles "procedentes de las requisas", acusació de la qual Viladevall es va defensar dient que havia estat un regal al seu futur gendre, cosa que han confirmat fonts familiars.

Finalment, les autoritats militars van condemnar Joan Viladevall a 20 anys de presó, dels quals en va complir com a molt dos, ja que el mes de desembre de 1941 ja es trobava a Torroella en motiu de la boda del seu fill gran.

El consell de guerra a Agustí Dalmau Puig

El consell de guerra a Agustí Dalmau Puig es va iniciar el 10 de març de 1939, conjuntament amb nou persones més procedents de Bordils, Flaçà i Girona. Agustí havia nascut a Torroella de Montgrí, estava casat, tenia dues filles petites i es dedicava a la pagesia. En el moment de la seva detenció tenia 35 anys.

Les acusacions del Tribunal Militar van ser molt confuses i generalistes. En el consell de guerra s'afirmava que Agustí Dalmau era d'ideologia extremista y propagandista de estas doctrinas disolventes". També se l'acusava d'haver-se posat al costat de la "causa roja" en el moment en què es va iniciar l'"Alzamiento Nacional". Es deia que havia entrat a formar part del Comitè Revolucionari de Torroella de Montgrí, cosa que no es va poder demostrar, i que els màxims dirigents republicans del poble li tenien molta confiança. Segons les autoritats franquistes, Agustí Dalmau era l'encarregat d'interrogar les persones preses pel Comitè. També se l'acusava d'haver sostret algunes imatges religioses de l'església dels Dolors, quan aquesta va ser cremada. El mateix dia de la seva detenció va ser interrogat per la Guàrdia Civil a la comissaria de Torroella i va negar totes les imputacions que se li havien fet. Dalmau, durant el seu interrogatori, va afirmar que no havia participat en la destrucció de l'església dels Dolors, sinó que havien estat uns anarquistes militants de la FAI. També va negar ser membre del Comitè Revolucionari de Torroella i haver participat en interrogatoris a gent procedent d'Acció Ciutadana, d'ideologia conservadora. En el consell de guerra s'adjuntaven cartes i certificats de torroellencs afectes al règim franquista que acusaven Dalmau de ser militant d'ERC i del sindicat CNT, cosa que ell també va negar en el moment del seu interrogatori.

La sentència va ser dictada el 17 de març de 1939 i l'auditor de guerra el condemnà a mort. La condemna es féu efectiva a Girona, el dia 25 d'abril de 1939, un mes i mig després de l'ini-

ci del consell de guerra. L'acta de defunció, igual que en el cas de Joan Vicens i en general de totes les víctimes dels afusellaments, assenyala la causa de la mort a causa d'un "colapso cardíac".

Tal i com hem dit abans, les acusacions fetes a Agustí Dalmau eren molt confuses i generals. Totes elles tenien relació amb la seva ideologia republicana i en cap moment se li imputà el fet de participar en robatoris en domicilis de persones amb propietats, "requisas", ni en cremes d'esglésies ni en cap delictes de sang. És per això que resulta sorprenent que la condemna fos tan severa i fos afusellat. Es podria pensar que hi havia algunes persones de Torroella, amb poder dins del règim, enemistades amb Dalmau, amb ganes de revenja per alguna disputa personal. Així s'entendria el fet que en el consell de guerra s'hi adjuntessin cartes i certificats de torroellencs afectes al règim destacant el caràcter "extremista e izquierdista" d'Agustí Dalmau.

No oblidem! Amb aquest estudi i d'altres que vindran en el futur volem fer un petit homenatge a la memòria de tots aquells i aquelles que van lluitar per la llibertat i la República. Per tornar-los la dignitat que els van prendre en aquells dies foscos. (Els autors)